t: 088 888 6666
e: info@ltonoord.nl
w: www.ltonoord.nl

Postadres
Postbus 240
8000 AE Zwolle

Hoofdkantoor
Dr. Stolteweg 2
8025 AV Zwolle

Vestiging
Zwolle

Directie Materieel, Vastgoed, Leefomgeving en Duurzaamheid
Ministerie van Defensie
O.v.v. Nationaal Programma Ruimte voor Defensie
Zienswijze ontwerpprogramma
Postbus 20701
2500 ES Den Haag

Datum: 9 juli 2025 Referentie: 2025.022.BJ

Betreft: Zienswijze NPRD – laagvlieggebieden en helikopterlandingsplaatsen

Beste Ministerie van Defensie,

Middels deze zienswijze willen wij graag reageren op het voornemen van Defensie om via het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie nieuwe, en uitbreiding van, laagvliegroutes en helikopterlandplaatsen aan te merken. Als belangenorganisatie van boeren en tuinders in de negen provincies boven de rivieren vinden wij het belangrijk dat ondernemers verantwoord en met vertrouwen kunnen ondernemen. Wij merken dat het voornemen voor meer laagvliegroutes en helikopterlandplaatsen zorgt voor een afname van dit vertrouwen. Daarom willen wij graag een aantal punten bij u onder de aandacht brengen.

Het zal u bekend zijn dat helikopterbewegingen effecten hebben op de agrarische omgeving. Zo constateren wij dat schades (kunnen) ontstaan bij gehouden dieren en bij gewassen. Dit is strijdig met het belang de goede landbouwpraktijk. Die wil juist zo goed mogelijke gewassen kweken en gezonde dieren houden. Wij zijn er allen bij gebaat om zo min mogelijk negatieve impact te hebben. Hetzij op de omgeving, hetzij op bedrijfsniveau. Schade voorkomen is immers beter dan genezen. Daarom roepen wij defensie op om gevoelige (agrarische) objecten in kaart te brengen en deze te mijden. Dan valt te denken aan veehouderijen, maar ook gewassen en percelen die kwetsbaar zijn voor wind en verstuiving: bijvoorbeeld bloembollen, groentes en akkerbouwgewassen. Daarmee zorgt Defensie ervoor dat o.a. het uitbreken van koeien met bijhorend letsel, stress bij schapen en sterfte bij kippen zoveel mogelijk voorkomen wordt. Daarbij weten we ook dat gehouden dieren veelal kuddegedrag vertonen. Dus schrikt één dier, dan leidt dat tot een kettingreactie bij andere dieren. Dit kan ook leiden tot negatieve conditionering: dat helikopters constant een schrikreactie oproepen met de risico's van dien.

Sprekend over gevoelige objecten komt bij ons ook de vraag naar boven of er en wat de consequenties zijn van laagvlieggebieden op de verduurzaming in de sector? Is het nog mogelijk om erfmolens en kleine windmolens te bouwen op boeren erven? En zijn er nog verdere beperkingen denkbaar waar boeren hinder van ondervinden?

Zoals boven beschreven zien wij dat er soms toch schades optreden bij onze leden. Wij vinden dat het Ministerie van Defensie deze schades ruimhartig moet vergoeden en daarbij geen ondernemersrisico moet hanteren. Dit laatste zien wij steeds vaker voorbijkomen, waarbij de schade dus niet volledig wordt vergoed. Hierdoor komt een deel van de rekening bij de boer te liggen. Maatschappelijke wensen moeten betaald worden. Deze mag je niet afwentelen op individuele ondernemers. Dus moeten ook alle, directe en indirecte, schades voor een vergoeding in aanmerking komen. Daarbij pleiten wij voor

het maken van landelijke afspraken, rekening houdend met de laatste agrarische inzichten. Dit houdt in dat ondernemers vooraf eenheidsprijzen kunnen zien per gewas. Graag vernemen wij of een dergelijke systematiek al gebruikt wordt? Anders gaan wij hierover graag met Defensie in gesprek. Ook vinden wij een goed vindbare en bereikbare klachtenlijn belangrijk. Graag horen we hoe Defensie hieraan tegemoet komt.

Ander punt voor ons is de verstoring van weidevogels. Veel leden van ons dragen middels ANLb-pakketten bij aan de instandhouding van weidevogels in Nederland. Wij voorzien dat helikopterbewegingen impact hebben op deze vogels en daarmee op de aanwezigheid en het broedsucces. Gezien de betrokkenheid van onze leden bij deze vogels vragen wij Defensie dan ook of zij hier rekening mee houden bij het vliegen en hoe zij deze impact minimaliseren? En worden de routes bijvoorbeeld gemeden tijdens het broedseizoen?

Een na laatste punt dat wij aan willen halen is dat onze leden wonen en werken in het buitengebied. Tevens gebieden die nu aangemerkt zijn als laagvlieggebied, dan wel invloed ondervinden van de helikopterlandingsplaatsen. Hiervoor is vooral het bedrijfsmatige aspect van deze activiteiten belicht. Maar ondernemers, en hun gezinnen, kunnen zelf ook hinder ondervinden van geluid. Houdt Defensie hier rekening mee, en hoe zorgt defensie ervoor dat gezinnen tijdig op de hoogte zijn van vliegbewegingen? Daarbij meenemende dat de tijdsperiode zo kort en duidelijk mogelijk moet zijn. Ook willen wij defensie meegeven om nachtelijke uren te vermijden. Controle op vee is dan niet mogelijk, en optreden bij stress en onrust is daarmee minder van toepassing. En stel vee breekt wel uit; dan is zoeken in het donker een stuk lastiger.

Laatste punt dat wij naar voren willen brengen gaat over de duur van vergunningen en de betreffende activiteiten. Als Land- en tuinbouworganisatie weten en kennen wij het belang van nationale veiligheid en zien wij de ontwikkelingen in de wereld ook langskomen. Wel is onze vraag of er een tijdelijkheid is opgenomen bij deze activiteiten? Momenteel is er een hogere urgentie om het defensieapparaat te optimaliseren, maar het vraagt ook veel van de Nederlandse bewoners. Het lijkt ons dan ook niet onredelijk om een termijn bij dergelijke activiteiten aan te geven, bijvoorbeeld tien jaar, waarna evaluatie plaatsvindt. Zijn de betreffende gebieden nog nodig gezien de mondiale ontwikkelingen, of kunnen deze vervallen? Hiermee speel je beter in de wensen en mogelijkheden op dat moment.

Tot zover onze reactie op deze twee activiteiten. Wij verwachten dat deze zienswijze aanleiding geeft tot heroverweging. Indien wenselijk gaan wij uiteraard graag het gesprek met het Ministerie van Defensie aan om de punten toe te lichten, dan wel tot praktische oplossingen te komen.

Met vriendelijke groet,

Jeroen van de Kamp
Teamleider Platteland en Omgeving
LTO Noord